

Voortgangsrapportage 2009
en
Operationeel Actieplan 2010
Polarisatie en Radicalisering

December 2009

Inhoudsopgave

INLEIDING

1. NIEUWE ACCENTEN

2. VOORTGANG 2009 en NIEUWE ACTIES 2010

- *SPOOR 1: De lokale aanpak*
  - 1.1 Voortgang 2009
  - 1.2 Acties 2010

- *SPOOR 2: De nationale aanpak*
  - 2.1 Voortgang 2009
  - 2.2 Acties 2010
  - 2.3 Dierenrechtenextremisme en asielgerelateerd linksextremisme
  - 2.4 Onderzoek

- *SPOOR 3: Internationale samenwerking en buitenlands beleid*
  - 3.1 Voortgang 2009
  - 3.2 Plannen 2010

TOT SLOT

Bijlage: Overzicht Tijdelijke Subsidieregeling 2009 en decentralisatieuitkering 2009

INLEIDING

Het Kabinet pakt polarisatie en radicalisering aan met algemeen beleid op het terrein van bijvoorbeeld veiligheid, integratie en onderwijs, én met de aanvullende specifieke beleidsimpulsen in het kader van het Actieplan Polarisation en Radicalisering.

Algemeen beleid op nationaal niveau betreft regulier beleid dat niet specifiek gericht is op de reductie van polarisatie en radicalisering, maar wel daaraan een belangrijke bijdrage levert door het wegnemen van mogelijke voedingsbodems voor polarisatie en radicalisering. Voorbeelden zijn het bevorderen van burgerschapsvaardigheden in het onderwijs, het tegengaan van discriminatie, het verbeteren van de diversiteit in het jeugdbeleid en in het algemeen het bevorderen van de economische, maatschappelijke en politieke participatie van jongeren. Deze meer algemene aandachtsgebieden worden, met uitzondering van enkele relevante onderdelen, niet opgenomen in het jaarlijks Operationeel Actieplan Polarisation en Radicalisering. De betrokken departementen informeren uw Kamer separaat over de voortgang hierop.

In 2007 heeft het Kabinet het Actieplan Polarisation en Radicalisering 2007-2011 ontwikkeld vanuit de behoefte aan een meer specifieke beleidsimpuls op dit toen nieuwe beleidsterrein.¹ Centraal in het Actieplan staat de ondersteuning van gemeenten en lokale professionals om de volgende doelen te bereiken:

1. het voorkomen van (verdere) processen van isolatie, polarisatie en radicalisering door het (weer opnieuw) insluiten van mensen die dreigen af te glijden of zich af te keren van de Nederlandse samenleving en democratische rechtsorde. Daarbij dient met name gedacht te worden aan insluiting door scholing, stages en werk (preventie)
2. het vroegtijdig signaleren van deze processen door bestuurders en professionals en het ontwikkelen van een adequate aanpak (pro-actie)
3. het uitsluiten van mensen die duidelijke grenzen hebben overschreden en ervoor zorgen dat hun invloed op andere zoveel mogelijk beperkt wordt (repressie)

In dit Operationeel Actieplan wordt aangesloten bij eerdere definities die in BZK-nota's (onder meer in AIVD-publicaties) worden gehanteerd. De gehanteerde begrippen luiden als volgt:

- Polarisatie is de verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving die kan resulteren in spanningen tussen deze groepen en toename van segregatie langs etnische en religieuze lijnen.
- Radicalisering is het proces van toenemende bereidheid om diep ingrijpende veranderingen in de samenleving (eventueel op ondemocratische wijze) na te streven, te ondersteunen of anderen daartoe aan te zetten. Ingrijpende veranderingen zijn ontwikkelingen die een gevaar kunnen opleveren voor de democratische rechtsorde (doel), vaak met ondemocratische methoden (middel), die afbreuk doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde (effect).
- Activisme is de benaming voor het fenomeen waarbij personen of groepen op buitenparlementaire wijze maar binnen de grenzen van de wet, streven naar bepaalde idealen.
- Extremisme is het fenomeen waarbij personen of groepen, bij het streven naar bepaalde idealen, bewust over de grenzen van de wet gaan en (gewelddadige) illegale acties plegen.
- Terrorisme is het uit ideologische motieven dreigen met, voorbereiden of plegen van op mensen gericht ernstig geweld, dan wel daden gericht op het aanrichten van maatschappijontwrichtende zaakschade, met als doel maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen, de bevolking ernstige vrees aan te jagen of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

---

¹ Actieplan polarisation en radicalisering 2007-2011, pag. 21. TK 2006-2007, 29754, nr. 103

Fasering implementatie actieplan

De implementatie van het Actieplan Polarisation en Radicalisering kent een zekere fasering. In 2007 en 2008 is de basis gelegd met de juridische en financiële vorming van de gemeente-uitkeringen en met de Europese aanbesteding van het Kennis- en Adviescentrum *Nuansa*. Ook werd een Europees netwerk van deskundige beleidsmakers opgezet. Daarnaast is gewerkt aan een reeks van basale ondersteunende producten, zoals toolkits voor gemeenten. In 2009 is op basis van dit fundament de aanpak uitgebreid.

In 2009 heeft de nadruk gelegen op ondersteuning en uitbreiding van de lokale aanpak van polarisation en radicalisering. Het aantal gemeenten dat een decentralisatie-uitkering aanvraag is in 2009 verdubbeld ten opzichte van 2008.

Het Kennis- en Adviescentrum *Nuansa* heeft een stevige positie verworven; er zijn door *Nuansa* veel vragen van bijvoorbeeld gemeenten en professionals beantwoord, diverse workshops gegeven en via de website en nieuwsbrief zijn best practices verspreid.

Om gemeenten en professionals te ondersteunen werden verder enkele handreikingen ontwikkeld, zoals het Tweeluik Religie in het Publieke Domein. Daarnaast is een evaluatie uitgevoerd van projecten die vanuit het Actieplan financieel ondersteund zijn en inmiddels zijn afgerond.

Ten behoeve van de ondersteuning van specifieke beroepsgroepen zijn diverse producten ontwikkeld zoals een instrument voor docenten om het gesprek over radicalisering te voeren. Met de politie wordt bezien hoe het onderwerp polarisation en radicalisering in het initiële onderwijs het beste ingevuld kan worden. Vanwege de toename van de intensiteit van illegale activiteiten op het terrein van dierenrechten is in 2009 op nationaal niveau grote inzet gepleegd op de intensivering van de landelijke aanpak van dierenrechtenextremisme. Dit geldt zowel voor de strafrechtelijke vervolging als voor de bestuurlijke aanpak. De samenwerking tussen relevante partijen is versterkt en er zijn brochures gepubliceerd met informatie voor gemeenten, bedrijven en instellingen.

Om de internationale ervaringen met polarisation en radicalisering uit te wisselen, werd in 2009 met succes een *Cities Conference 2009* in Amsterdam georganiseerd, waar circa 200 Europese professionals uit het veld van lokaal bestuur, onderwijs, welzijn en politie in een reeks van kleinschalige workshops ervaringen uitwisselden.

In 2010 gaat het Kabinet door op de ingeslagen weg, door veelbelovende en goede activiteiten voort te zetten, gericht te verspreiden en, waar nodig, te verdiepen. Dit gebeurt tevens met het oog op de noodzakelijke borging van de kennis en methodieken die het Actieplan oplevert.

In het Actieplan is opgenomen dat jaarlijks een operationeel actieplan verschijnt met voorziene concrete acties voor het komende jaar, samen met een voortgangsrapportage over het afgelopen jaar. Dit jaar is de beschrijving van de voortgang (op hoofdlijnen) in 2009 en de acties voor 2010 in één document gebundeld. Een gedetailleerde rapportage van de voortgang is als bijlage bijgevoegd.

HOOFDSTUK 1 NIEUWE ACCENTEN

Recente ontwikkelingen, zoals blijkend uit rapportages van de AIVD en een door het ministerie van BZK uitgezette enquête onder gemeenten, vormen voor het komend jaar aanleiding voor enkele nieuwe accenten naast de doorlopende plannen die in hoofdstuk 2 zijn beschreven. Zo komt er in 2010 een versterkte focus op polarisatie, een genuanceerde benadering van het salafisme, meer nadruk op de ondersteuning van gemeenten bij de aanpak van de openbare orde-problematiek waar mogelijk rechts-radicalen jongeren bij zijn betrokken en nieuwe aandacht voor linksextremisme waarbij de aanpak van dierenrechtenextremisme toegepast lijkt te kunnen worden.

Versterkte focus op polarisatie

Het Kabinet wil tegenwicht bieden aan negatieve polariserende tendensen door de binding te bevorderen en het democratische bewustzijn van burgers te versterken. Het is duidelijk dat de samenleving, zeker waar het culturele ontwikkelingen betreft, maar zeer beperkt door de overheid te beïnvloeden is. Wel kan de overheid ervoor zorgen dat gemeenten en scholen en andere instellingen die een oplossing zoeken voor de tegenstellingen en spanningen, voldoende hierbij worden ondersteund. Daarom wil het Rijk met gemeenten versterkt de aandacht leggen op het ontwikkelen en gericht uitzetten van effectieve en veelbelovende projecten op dit terrein. Hierbij worden de lokale ervaringen en inzichten benut die gemeenten de afgelopen jaren zijn opgedaan. Voorbeelden hiervan zijn de planmatige en enthousiaste aanpak van het project Inbox (zie het nationale spoor), de opzet van het verkennende onderzoek van de zes gemeenten in Flevoland, de identiteits- en weerbaarheidstraining van moslimmeiden in Slotervaart en de integrale aanpak van Weert.

Genuanceerde benadering van het salafisme

In december 2009 bracht de AIVD een notitie uit over het salafisme.² Daarin geeft de AIVD aan dat de groei van de salafistische beweging in ons land momenteel stagneert. De aantrekkingskracht van het salafisme op potentieel ontvankelijke moslims is afgenomen en daarmee lijkt een deel van de voedingsbodem voor radicalisering te zijn verdwenen. Voor alle salafistische centra geldt inmiddels dat personen die te liëren zijn aan extremisme of terrorisme, geweerd worden. Het propageren van een jihadistisch gedachtegoed wordt niet langer getolereerd, waardoor gewelddadige geluiden langzaam maar zeker uit de salafistische moskeeën zijn verdwenen.

De oorzaak van deze verandering kan deels gezocht worden in het publieke debat (de schijnwerpers werden veelvuldig gericht op imams en andere woordvoerders, die publiekelijk werden aangesproken op hun standpunten), in het overheidsbeleid (burgemeesters en andere bestuurders spreken moskeebesturen aan op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid), maar vooral ook in de toegenomen weerstand binnen de Nederlandse moslimgemeenschap tegen radicale islamitische boodschappen (de zogenoemde radicale dawa)³. Moslims spreken zich, zo stelt de AIVD, op lokaal en nationaal niveau steeds vaker uit tegen anti-integratieve en onverdraagzaam isolationistische boodschappen die uitgaan van sommige salafisten.

De AIVD meent wel dat het salafisme, ondanks deze positieve ontwikkeling, een beweging blijft die een polariserende invloed kan hebben op de samenleving. Er is nog wel sprake van een anti-integratief gedachtegoed dat soms kan leiden tot onverdraagzaam isolationisme en in het meest ernstige geval tot het ontstaan van een parallelle samenleving. De stagnatie van de groei van de

---

² AIVD, "Weerstand en tegenslag: actuele trends en ontwikkelingen ten aanzien van het salafisme in Nederland", 2009.

³ Zie de AIVD-publicatie *Radical dawa in verandering*, 2007

salafistische beweging is bovendien een recent verschijnsel en het is nog onzeker of deze ontwikkeling zich op langere termijn zal doorzetten.

Het is niet aan de overheid te bepalen wie echte salafisten zijn, of welke religieuze standpunten wel of niet juist zijn. De overheid dient neutraal te zijn in godsdienstzaken en volstaat met het erkennen dat er een ultraorthodox islamitisch spectrum is dat als salafisme bekend staat. Dit Kabinet ziet wel voor zichzelf een rol om zich uit te spreken tegen gedragingen die haaks staan op de door dit Kabinet uitgedragen kernwaarden (denk aan vrijheid, gelijkheid, pluriformiteit en tolerantie). Daarnaast bestrijdt de overheid in woord en daad gedrag dat anti-integratief is. Tegen gedrag dat de grenzen van de democratische rechtsstaat overschrijdt, wordt zonder pardon opgetreden.

Ondersteuning gemeenten bij aanpak openbare orde problematiek rechtsradicalisering

Uit de recent door het ministerie van BZK uitgezette enquête onder gemeenten bleek dat 44 van de 61 gemeenten die aangegeven hebben dat er sprake is van polarisatie en radicalisering in hun gemeente, te maken hebben met rechts-activisme of rechts-extremisme. Een mogelijke verklaring dat juist deze problematiek voor gemeenten in het oog springt, is dat hieraan verbonden uitingen (vernielingen, vandalisme, hangjongerenoverlast, al dan niet in combinatie met drank- en drugsproblematiek) vooral op straat plaatshebben en zo eerder de aandacht trekken van de politie en straatwerkers dan bijvoorbeeld moslimextremisten, die zich meer binnenskamers manifesteren. Volgens de AIVD gaat het hier vooral om een jeugd- of subcultuur waarbij geen sprake is van doorradicalisering naar rechts-extremistische ideologieën. De aard en omvang van de problematiek is dan ook niet van dien aard dat er gesproken kan worden van een bedreiging van de nationale veiligheid; het is primair een openbare orde-kwestie, die veel politie-inzet en andere gemeenschapsmiddelen vergt. Daarom wordt in 2010 meer nadruk gelegd op de ondersteuning van gemeenten bij de aanpak van de openbare orde-problematiek waar mogelijk rechts-radicalen jongeren bij betrokken zijn. Het gaat om klassieke vormen van rechtsradicalisme zoals vernieling en bekladding met rechts-extremistische symbolen etc. Zeventien van de eerder genoemde gemeenten geven aan hier reeds beleid op uit te voeren. Hun ervaringen worden benut in de steun aan de andere gemeenten. In 2010 worden deze effectieve practices verspreid in alle gemeenten die de noodzaak voelen soortgelijke problematieken aan te pakken. Er is met name aandacht voor voedingsbodems (democratische vorming, sociale aansluiting) en voor de-radicaliseringsprojecten.

Aandacht voor asielgerelateerd links-extremisme

Een ander nieuw accent is dat in 2010 de reeds ontwikkelde landelijke aanpak van dierenrechtenextremisme doorgetrokken wordt naar asielgerelateerd links-extremisme (zie 2.3). De reden hiervoor ligt in overeenkomsten in de werkwijze van beide bewegingen, zoals beschreven in de recente AIVD-notitie *“Het vuur van verzet”*. De AIVD heeft in oktober 2009 de nota *“Het vuur van verzet”* uitgebracht. De AIVD constateert daarin dat het verzet tegen het Nederlandse asiel- en vreemdelingenbeleid sinds enige jaren weer structureel is en steeds verder radicaliseert. De acties zijn illegaal en intimiderend. Vernielingen, brandstichtingen, het openbaar maken van namen en zogenaamde ‘home visits’ zijn ernstige aantastingen van de democratie, aldus de AIVD. Doelwit zijn niet alleen degenen die het beleid maken en uitvoeren. Ook ondernemingen die diensten aan de overheid verlenen worden getroffen. De linkse extremisten ageren hiermee tegen het asielbeleid dat in hun ogen te streng is. De AIVD heeft geconstateerd dat het radicale verzet tegen het asiel- en vreemdelingenbeleid zich steeds meer laat inspireren door de werkwijze die dierenrechtenextremisten toepassen. Er zijn echter geen aanwijzingen dat er structurele verbanden bestaan tussen personen die betrokken zijn bij het verzet tegen asiel- en vreemdelingenbeleid en dierenrechtenextremisten. De AIVD heeft in 2009 in samenwerking met verschillende uitvoeringsinstanties van het vluchtelingen en vreemdelingenbeleid, al veel betrokken partijen geïnformeerd over de werkwijze van de extremisten.

HOOFDSTUK 2: VOORTGANG 2009 en NIEUWE ACTIES 2010

De huidige maatschappelijke tegenstellingen en radicaliserings-problematiek vragen om blijvende aandacht van bestuur en professionals. Ook in 2010 werken de betrokken ministeries aan een verscheidenheid van politieke en beleidsmatige werkzaamheden verbonden met het Actieplan Polarisatie en Radicalisering. In het volgende wordt de voortgang besproken op de lokale, nationale en internationale sporen en wordt het beleid voor 2010 langs deze sporen beschreven.

SPOOR 1: DE LOKALE AANPAK

Partners: BZK, Nuansa, VNG, lokale instellingen op het terrein van onderwijs, welzijn, politie etc.

1.1 Voortgang 2009

In 2009 heeft de stimulering en facilitering van de lokale aanpak van polarisatie en radicalisering, net als in de voorgaande jaren, een hoge prioriteit gekregen. Het aantal gemeenten dat co-financiering ontvangt, is het afgelopen jaar uitgebreid naar 59; dit is een verdubbeling t.a.v. 2008. Overigens is het totale aantal gemeenten dat zich bezighoudt met de aanpak of het voorkomen van polarisatie en radicalisering hoger omdat er ook gemeenten zijn die zonder Rijkssteun beleid op dit terrein uitvoeren. De aanvragen betreffen o.a. verkennende onderzoeken, deskundigheidsbevordering (signaleringsstrainingen), vergroten weerbaarheid jongeren en het stimuleren van democratische waarden rechtsstaat. In de bijlage is een tabel gevoegd met een overzicht van gemeenten die een decentralisatieuitkering hebben gekregen.

Het Kennis- en Adviescentrum *Nuansa* heeft een stevige positie verworven in het veld: in het land worden veel workshops gegeven en de gemeenten en professionals weten de weg te vinden naar de site en de kennisconsulenten. Via de website en nieuwsbrief worden best-practices beschikbaar gesteld. Vanaf januari 2009 t/m november 2009 zijn meer dan 700 vragen gesteld aan *Nuansa*.

Om gemeenten en professionals verder te ondersteunen, verschenen er enkele specifieke producten: de Handreiking de-radicalisering, een Sociaal Calamiteitenplan, de Wegwijzer façade-politiek en de Brochure Religie in het Publieke Domein. Bij enkele intensieve beleidstrajecten vond en vindt op maat gesneden ondersteuning van gemeenten plaats. Dit geldt bijvoorbeeld ten aanzien van de implementatie van de stimuleringsmaatregelen ter versterking van het draagvlak voor de democratische rechtsstaat. Gemeenten, bedrijven en (kennis-)instellingen werden middels brochures en voorlichtingsbijeenkomsten over dierenrechtenextremisme geïnformeerd.

Vanwege het belang van het evalueren van projecten die hebben plaatsgevonden, zijn de projecten die financieel ondersteund worden vanuit het Actieplan Polarisatie en Radicalisering en afgerond zijn in 2008, in 2009, door een extern bureau geëvalueerd⁴. Doel van de evaluatie is om het effect en bereik van de projecten en aanpakken zichtbaar te maken en om lessen en best practices toegankelijk te maken voor andere gemeenten. Conclusies zijn:

- De ervaring in gemeenten leert dat een succesvolle lokale aanpak een aantal gemeenschappelijke kenmerken kent, te weten:
  - bestuurlijke betrokkenheid en durf
  - relatienetwerk van relevante samenwerkingspartners

---

⁴ Door onderzoeksbureau K plus V organisatieadvies.

- integrale aanpak (onderwijs, welzijn, jeugdzorg en politie)
- gestructureerde planmatige aanpak
- betrokkenheid en enthousiasme bij projectleiding
- kunnen inleven en aansluiten bij doelgroep
- Uit het onderzoek blijkt dat blijvende aandacht nodig is voor het vertalen van verkennende onderzoeken naar beleidsuitvoering en voor het structureel monitoren van projecten. Daarnaast is de langere termijn borging van activiteiten een punt van aandacht.
- Op basis van deze evaluatie zijn veelbelovende praktijken en leerpunten geïdentificeerd, die vervolgens met andere gemeenten zullen worden gedeeld in een reeks van regionale bijeenkomsten.

Daarnaast heeft de minister voor WWI een evaluatie laten uitvoeren van de projecten, uitgevoerd door het landelijk overleg minderheden (LOM) en FORUM in het kader van de nota “Weerbaarheid en integratiebeleid, preventie van radicalisering vanuit het perspectief van het integratiebeleid”. Deze eindrapportage ‘Na de schok’ is in juli 2009 aan de Tweede Kamer verzonden.⁵

Tijdens de *Cities Conference* in oktober heeft de minister van BZK de jaarlijkse Gemeenteprijs uitgereikt aan de gemeente Rotterdam. Deze prijs (15.000 euro) wordt door een onafhankelijke jury toegekend aan het beste en meest innovatieve gemeentelijk initiatief op het terrein van polarisatie en radicalisering. Hieronder worden kort de genomineerde inzendingen beschreven:

1. Het actieplan “Weert polarisatie en radicalisering” bevat concrete activiteiten, zoals een coachingsproject voor leerlingen en een sociaal calamiteitenplan (een draaiboek voor het omgaan met inter-etnische spanningen). De integrale samenwerking en het enthousiasme van bestuurders en beleidsmakers maakt de aanpak tot een good practice.
2. De projectaanpak Roermond richt zich op het trainen van eerstelijns werkers, het vormgeven van de informatiehuishouding en het versterken van het netwerk met minderhedenorganisaties. De resultaten worden ingebed in het integratiebeleid van de gemeente.
3. In het Rotterdamse project worden onderwijskundige medewerkers van moskeeën en andere islamitische verenigingscentra intensief getraind op didactische en pedagogische vaardigheden, waarbij polarisatie en radicalisering een prominente plek krijgen. Dit project stelt opvoeders in en om de moskee in staat om de democratische identiteitsontwikkeling van kinderen te ondersteunen, hun binding bij de bredere samenleving te versterken en zo hun vatbaarheid voor radicalisering te verminderen.

1.2 Acties 2010

In 2010 wordt de lokale aanpak van polarisatie en radicalisering verder uitgebreid en, net als het afgelopen jaar, gericht ondersteund. Op basis van de eerder genoemde gemeente-enquête worden alle gemeenten benaderd waar mogelijke problematiek speelt. Daarbij wordt aandacht besteed aan de opzet van een verkennend onderzoek, de ontwikkeling van een plan van aanpak en worden gemeenten geattendeerd op de mogelijkheid om trainingen in te zetten.

BZK werkt nauw samen met de VNG en het Kennis- en Adviescentrum *Nuansa* om de uitvoering te stimuleren van effectieve en veelbelovende onderdelen. Ook andere partners worden betrokken (regionale antidiscriminatiebureaus, provinciale ondersteuningsorganen, regionale colleges, onderwijsinstellingen etc). Met deze partners wordt ook bezien hoe de opgedane ervaringen en behoefte aan kennis en advies geborgd kunnen worden na 2011, wanneer het Actieplan ten einde loopt.

---

⁵ TK 2008-2009, 31143 nr.66

Zoals in het Operationeel Actieplan 2009 is gesteld, is het de bedoeling dat alle gemeenten in 2011 zicht hebben op de mogelijke problematiek op dit terrein en een bewuste afweging maken om al dan niet een (brede) aanpak te ontwikkelen.⁶ De eerste stap is gezet met de eerder genoemde BZK-enquête waar alle gemeenten in Nederland gevraagd is naar hun zicht op de problematiek van polarisatie en/of radicalisering. Uit de genoemde enquête blijkt dat de ervaring in gemeenten leert dat een succesvolle lokale aanpak een groot aantal gemeenschappelijke kenmerken kent. De langere termijn borging is hierbij echter een punt van zorg. In 2010 zullen onderdelen van aanpakken die eerder succesvol zijn gebleken actief onder gemeenten worden verspreid en wordt er extra aandacht besteed aan borging.

BZK werkt samen met de VNG om een extra impuls te geven aan het inzichtelijk maken van polarisatie en radicalisering binnen gemeenten. In 2009 heeft de VNG extra expertise gekregen om de gemeenten te stimuleren om, waar nodig, een aanpak op polarisatie en radicalisering te ontwikkelen. De VNG ondersteunt gemeenten met de uitwisseling van best practices en op maat advies. In 2010 wordt deze inzet voortgezet, met extra aandacht voor de borging van de activiteiten in bijvoorbeeld het algemeen veiligheids- en integratiebeleid.

Ook in 2010 zal de minister van BZK de jaarlijkse Gemeenteprijs voor het beste gemeentelijk initiatief op het terrein van polarisatie en radicalisering uitreiken. De prijs is een geldbedrag van € 15.000 en vanzelfsprekend de positieve publiciteit voor de aanpak.

---

⁶ Overigens kunnen ook gemeenten die eerder al aanvragen indienden, met nieuwe of voortgezette plannen in aanmerking komen voor co-financiering. Dit hoeft niet noodzakelijk onder de noemer van polarisatie en radicalisering en ook niet noodzakelijk met Rijkssteun, het kan ook met eigen middelen en onder de noemer van bijvoorbeeld burgerschapsbeleid.

SPOOR 2: DE NATIONALE AANPAK

Partners: BZK, OCW, J&G, WWI, SZW, JUS

Hieronder wordt eerst ingegaan op de voortgang die in 2009 is geboekt op het nationale spoor, in het bijzonder de toerusting van lokaal bestuur en professionals en de versterking van de weerbaarheid. Daarna wordt beschreven welke doorlopende en nieuwe acties in 2010 zullen worden ondernomen, gevolgd door de repressieve aanpak.

Daarna wordt in een aparte paragraaf aandacht besteed aan de voortgang in 2009 en de plannen voor 2010 voor de aanpak van dierenrechtenextremisme en asielgerelateerd links-extremisme. Tot slot wordt aangegeven hoe de stand van zaken is op het onderzoeksdomein.

2.1. Voortgang 2009

2.1.1. Toerusten lokaal bestuur en professionals

De betrokken partners hebben zich het afgelopen jaar ingezet voor adequate toerusting en ondersteuning van het lokale bestuur en professionals als jongerenwerkers, politieagenten en leraren. Om polarisatie en radicalisering onder en tussen jongeren vroegtijdig te signaleren en er vervolgens effectief op in te kunnen spelen, hebben professionals, overheden en andere betrokkenen goede kennis, competenties en vaardigheden nodig.

Een centraal onderdeel van het Actieplan betreft daarom de versterking van de expertise van professionals om processen van polarisatie en radicalisering in een vroegtijdig stadium te herkennen en daar adequaat op te reageren.

In 2009 is in opdracht van BZK een kwantitatief belevingsonderzoek uitgevoerd⁷ dat inzichtelijk maakt hoe eerstelijns werkers bij politie, onderwijs en welzijn geconfronteerd worden met polarisatie en radicalisering en hoe ze daarmee omgaan. Uit het onderzoek blijkt dat bijna alle professionals in aanraking komen met signalen van polarisatie en radicalisering – veelal bij de leeftijdsgroep van 16 tot 20-jarige jongens. Het gaat dan vooral om discriminatie en wij-zij denken, maar ook uitingsvormen van rechtsextremisme en islamitisch extremisme worden opgemerkt.

Verreweg de meeste professionals in alle beroepsgroepen vinden dat zij een taak hebben m.b.t. polarisatie en radicalisering, en dat voorkomen, signaleren, agenderen én interveniëren hierbij horen. Vervolgstappen die ze zouden zetten naar aanleiding van een concrete gebeurtenis zijn: in gesprek gaan met de persoon zelf en het voorval bespreken met collega's of met een leidinggevende. Het voorval melden bij politie of gemeente scoort niet hoog.

Het grootste deel van de professionals voelt zich voldoende toegerust om polarisatie en radicalisering te signaleren en om actie te ondernemen; ze ervaren steun van hun leidinggevende, maar vinden de eigen organisatie in mindere mate toegerust om polarisatie en radicalisering tegen te gaan. Een kleiner deel voelt zich echter niet voldoende toegerust of ondersteund en meent dat de eigen organisatie niet voldoende is toegerust. In landelijk gebieden vinden professionals vaker dat zij niet voldoende zijn toegerust dan hun collega's in meer stedelijke gebieden.

In 2009 is het bereik van de training van professionals in het veld van politie, onderwijs en jeugdwerk al vergroot. Het gaat hierbij om effectiever leren signaleren van polarisatie en radicalisering en het vergroten van competenties. Onafhankelijke evaluaties van lopende lokale trainingen (te vinden op www.nuansa.nl) bieden handvatten voor verbetering van het aanbod op dit terrein. Zo blijkt uit een onafhankelijke evaluatie van trainingen die in Amsterdam en omgeving zijn gegeven voor het

---

⁷ Balogh e.a. *Belevingsonderzoek onder eerstelijns professionals: Polariseren en Radicaliseren*, 2009.

onderwijs dat professionals voor de omgang met polarisatie behoefte hebben aan trainingen op het terrein van interculturalisatie en religie. De politie borgt deze vaardigheden in leergangen over “multicultureel vakmanschap” – dit is een voorbeeld dat zeker navolging in andere beroepssectoren verdient.

Professionals in het veld worden gesteund met op maat advies vanuit *Nuansa* en vanuit het praktijkteam dat BZK inrichtte voor ondersteuning bij de problematiek van overlastgevende jongeren. BZK en *Nuansa* organiseerden, op basis van signalen uit gemeenten, een intervisie-bijeenkomst met gemeenten om ervaringen uit te wisselen over de opzet en aanbesteding van trainingen. Een factsheet met bevinden en lessen is te vinden op www.nuansa.nl. Een overzicht van gemeenten die ervaringen hebben met trainingen is ook op de website te vinden.

Hieronder wordt per beroepsgroep de voortgang in 2009 besproken:

Ten aanzien van de professionalisering van de politie werkt BZK samen met de politieacademie en het Landelijk Expertise Centrum Diversiteit van de politie om op een goede wijze de thema's van polarisatie en radicalisering in bestaande opleidingen in te vullen. De ervaringen die zijn opgedaan om multicultureel vakmanschap en eengerelateerd geweld in het initiële onderwijs te positioneren zijn hiertoe een nuttige leidraad.

Een in 2009 ingezet intensief samenwerkingstraject met het onderwijsveld resulteert begin 2010 in een aantal tools, waaronder een instrument waarmee docenten en staf (VO en MBO) onderling het gesprek over radicalisering kunnen voeren. Daarnaast wordt een analysemodel ontwikkeld dat docenten helpt om verschillende situaties te duiden, signalen te herkennen en een visie te formuleren over de mogelijkheden en de grenzen van de school hierin. *Nuansa* zal ondersteunen in het effectief bedienen van scholen hierbij, maar scholen kunnen uiteraard ook zelfstandig hiermee aan de slag. Op de website van Centrum voor School en Veiligheid staat informatie over radicalisering. Het CSV verwijst vragen door naar *Nuansa*.

Voor de jeugdprofessionals is aangesloten bij langer lopende trajecten voor professionalisering van het jeugdwerk en -zorg die de ministeries voor Jeugd en Gezin en WWI uitzetten in het kader van het programma 'Diversiteit in Jeugdbeleid'. Het programma 'Diversiteit in het jeugdbeleid' richt zich op het verbeteren en vergroten van interculturele kennis en vakmanschap in de praktijk. In de programmaliijn Intercultureel Vakmanschap staan competenties en scholing van professionals in de jeugdsector centraal. In deze programmaliijn wordt een intercultureel competentieprofiel voor de opleidingen in de jeugdsector ontwikkeld. Daarnaast worden alle bestaande interculturele onderdelen in opleidingen en na- en bijscholing geïnventariseerd. Binnen dit programma wordt een kennissynthese uitgevoerd naar de mogelijkheden voor preventie van polarisatie en radicalisering onder migranten jeugd door professionals in de jeugdsector, die begin 2010 gereed is.

2.1.2. Imams en Korandocenten

In 2009 is gewerkt aan de ontwikkeling van een training voor imams. De training is bedoeld om imams meer handvatten te geven in de omgang met vragen van (jonge) moslim in de westerse samenleving.

Naar aanleiding van de moties Sterk en Bos zijn aan de Vrije Universiteit (VU), de Universiteit Leiden en de Hogeschool INHOLLAND tijdelijke ontwikkelsubsidies verstrekt om Nederlandse imam- en islamopleidingen op te zetten. De Nederlandse imam- en islamopleidingen vormen een basis waarmee afgestudeerden binnen de islamitische geloofsgemeenschappen kunnen doorleren voor het ambt van imam.

Het Ministerie van OCW stelt de VU voor de periode van 2005 – 2011 een ontwikkelsubsidie ter beschikking van in totaal 1,5 miljoen euro voor de totstandkoming en verdere ontwikkeling van de opleiding. In september 2006 is de Universiteit Leiden gestart met een bachelor- en masteropleiding Islamitische Theologie. Het ministerie van OCW stelt de Universiteit Leiden voor de periode 2006 – 2011 hiervoor een ontwikkelsubsidie ter beschikking van in totaal 2,35 miljoen euro. Daarnaast is in september 2006 de Hogeschool INHOLLAND te Amsterdam/Diemen van start gegaan met de vierjarige bacheloropleiding Imam / Islamitisch Geestelijk Werker. De opleiding heeft drie uitstroomprofielen: Imam, Islamitisch Geestelijk Werker en Islamitisch Pedagogisch Werker. Voor de totstandkoming van de opleiding heeft de Hogeschool INHOLLAND in 2005 een ontwikkelsubsidie gekregen van het ministerie van Justitie en het ministerie van OCW van 400.000 euro. In 2006 heeft de Hogeschool INHOLLAND van het ministerie van OCW een subsidie ontvangen van 400.000 euro voor de verdere ontwikkeling van de hoofdfase, de minors, de stages en de afstudeerfase. In 2007 is door het ministerie van OCW aan de Hogeschool INHOLLAND voor de jaren 2007-2010 nogmaals een ontwikkelsubsidie van 400.000 euro toegekend voor de ontwikkeling van het derde en vierde jaar van de opleiding en voor het tot stand brengen van een tweede vestiging van de opleiding in Den Haag. Daarnaast gelden voor deze opleidingen dezelfde reguliere bekostiging van studenten en het recht op studiefinanciering als gelden voor andere (theologische) opleidingen.

Gerelateerd aan dit onderwerp is het project in Rotterdam dat in 2009 de Gemeenteprijs won. In dit project wordt, op basis van een eerder onderzoek naar Pedagogiek in de Moskee, door de gemeente ondersteuning geboden bij de professionalisering van onderwijskundige medewerkers van moskeeën en andere islamitische verenigingscentra. Het traject betreft minimaal 17 bijeenkomsten waarin naast de aandacht voor didactiek en pedagogiek ook de onderwerpen polarisatie en radicalisering plek krijgen. Dit wordt gedaan door aandacht te besteden aan onderwerpen als de normen en waarden van de Nederlandse rechtsstaat, uitleg over de begrippen radicalisering en polarisatie en van daaruit over de voedingsbodem en de bewustwording ervan.

2.1.3. Ondersteuning bedrijven en instellingen

In 2009 is een train de trainer programma ontwikkeld voor verschillende bedrijven en instellingen op luchthavens, zoals de uitzend-, catering-, beveiliging- en andere dienstverlenende branches. Het doel van de training is het vroegtijdig signaleren van en omgaan met radicalisering op de werkvloer. De training is vanaf eind november 2009 beschikbaar voor de diverse branches van de luchthaven Schiphol.

2.1.4. Stimuleringsmaatregelen Democratische Rechtsstaat

Naar aanleiding van een motie uit het Algemeen Overleg in de Kamer in maart 2009⁸ is een stimuleringsplan democratische rechtsstaat ontwikkeld ter vergroting van het draagvlak voor de waarden die aan onze democratie en rechtsstaat ten grondslag liggen. In 2009 is een begin gemaakt met de uitvoering van een samenhangend en onderbouwd geheel van praktische maatregelen in dit kader. Onderdeel van de stimuleringsmaatregelen is het ontwikkelen van een pilot programma voor gemeenten. Om hierbij voort te kunnen bouwen op bestaande kennis en eventuele witte vlekken en good practices te kunnen identificeren is een inventarisatie uitgevoerd. Deze inventarisatie omvat werkvormen op lokaal niveau, die gericht zijn op de overdracht van de kernwaarden van de democratische rechtsstaat. De uitkomsten zijn via www.nuansa.nl beschikbaar gesteld, zodat zij ook anderen ter inspiratie kunnen dienen. Op basis van de uitkomsten is het eerder genoemde programma ontwikkeld, waarbij kinderen van 10-12 jaar op een laagdrempelige manier en aansluitend bij hun belevingswereld kennismaken met de kernwaarden en door middel van film kunnen

---

⁸ TK 2007-2008, 29754 nr. 118

overbrengen hoe zij deze beleven en terug zien in hun omgeving. Het programma wordt in een pilot in 10 gemeenten getoetst. Eind 2009 is de uitvoering in de eerste gemeenten gestart.

Ook is in opdracht van BZK in 2009 het project 'Fight for your rights?' uitgevoerd door Codename Future en het Forum voor Democratische Ontwikkeling. Dit is een project over grondrechten en actief burgerschap waarbij leerlingen met behulp van een inspirerend lespakket over grondrechten inhoudelijk worden voorbereid op het vormen van een mening en het voeren van een debat. Daarbij is aansluiting gezocht bij wat scholen al doen aan burgerschapsontwikkeling (bestaande methodes). De leerlingen zijn aan de slag gegaan met 7 grondrechten. Het project heeft in 2009 34.375 leerlingen bereikt.

Daarnaast maakt het project "Inbox" van Critical Mass deel uit van de stimuleringsmaatregelen. Doel van het project is om kennis met jongeren te delen over de sociale processen die aan (gewelddadige) conflicten ten grondslag liggen en ook handvatten te bieden om conflicten te voorkomen, te signaleren en te de-escaleren. Het project gaat in op thema's waar leerlingen dagelijks mee in aanraking komen, zoals groepsdruk, hokjes denken en vooroordelen. In het kader van het project heeft in 2009 een interactieve tentoonstelling in Nijmegen plaatsgevonden. Deze is door 1614 bezoekers bezocht. Ook hebben 434 jongeren tijdens twee ontmoetingstrajecten en vijf scholentrajecten zelf tentoonstellingen ontwikkeld. Deze tentoonstellingen zijn door 1124 mensen bezocht. Verder zijn er 24 workshops voor leerlingen gehouden met een bereik van 400 jongeren. Ook zijn 22 workshops georganiseerd voor ruim 500 professionals die met jongeren werken.

Handreiking Weerwoord

Een bijzonder traject binnen de stimuleringsmaatregelen is de zogenaamde Handreiking Weerwoord. Het doel hiervan is om professionals uit politie, justitie, onderwijs en jeugdwerk praktische handvatten te geven om op basis van democratische waarden een weerwoord te bieden aan radicale uitingen. Het weerwoord is enerzijds inhoudelijk (democratische tegenargumenten) en anderzijds methodisch, dat wil zeggen: gericht op het bevorderen van kritische reflectie bij jongeren over hun (religieuze of ideologische) overtuigingen. Bij de voorbeelden over mogelijk weerwoord worden op basis van bestaande casuïstiek (mogelijke) reacties van professionals op benadering, toon en inhoud geïnventariseerd. De handreiking is begin 2010 gereed.

2.1.5 Inzet van mentoren en rolmodellen

In mei 2009 verscheen een door de NCTb gefinancierde literatuurstudie naar de invloed van rolmodellen bij processen van radicalisering en deradicalisering van islamitische jongeren.⁹ Uit de bestudeerde literatuur blijkt dat geradicaliseerde moslims andere rolmodellen hebben dan niet geradicaliseerde jongeren. Muziek- en filmsterren spreken hen niet aan. Vrienden, groepsleden en gelijkgestemden op internet fungeren echter wel als rolmodel. Evenals charismatische predikers, die deskundig zijn in de radicale islam, retorisch begaafd, en soms jihadistische ervaring hebben. Verder zijn de belangrijkste ideologen van de radicale islam rolmodellen, evenals helden en martelaren van de jihad (variërend van Osama bin Laden tot Mohammed Bouyeri). De reguliere imam daarentegen staat ver af van de belevingswereld van de geradicaliseerde jongeren. Voor de inzet ten behoeve van deradicalisering lijken personen uit de naaste kring van de geradicaliseerde jongeren (vrienden, leraren, ouders), evenals voormalig geradicaliseerde moslims, de meeste kans op succes te bieden.

---

⁹ K.A. Buurman, *Voorbeeld doet volgen? Rolmodellen van (radicaliserende) moslimjongeren in Nederland*, Centrum voor Terrorisme en Contraterrorismestudies, 2009.

De studie is beschikbaar via www.nuansa.nl. Nuansa bedient ook gemeenten en andere partners die trajecten opzetten op het gebied van mentoring. In 2010 worden er bijeenkomsten belegd met gemeenten om ervaringen op dit terrein te delen.

2.1.6. Stages en Werk

Bij de Participatietop (juni 2007) is afgesproken dat het Kabinet aandacht zal besteden aan het tegengaan van uitsluiting van allochtone jongeren bij stage- en arbeidsplaatsen. Aan deze afspraak wordt o.a. uitvoering gegeven door een stageproject van de Politie Haaglanden te financieren, gericht op vooral allochtone VMBO-ers en MBO-deelnemers. Via een doorlopende leerlijn vanaf het VMBO tot aan de Politieacademie wordt ervoor gezorgd dat leerlingen en deelnemers met gerichte begeleiding en training van die vaardigheden die noodzakelijk zijn voor het uitoefenen van het vak van politie-agent, de opleiding met goed resultaat afronden. Deze stagebegeleidingsmethodiek is er mede op gericht ervoor te zorgen dat de voortijdige uitval van leerlingen met name in de overgangsfase van het VMBO naar MBO geminimaliseerd wordt. Uitval van allochtone leerlingen is een veelvoorkomend verschijnsel.

De stagemethodiek is eind 2008 gepresenteerd aan alle politiekorpsen in Nederland en aan VMBO- en MBO-instellingen. 2009 is gebruikt om de stagemethodiek verder te verspreiden onder andere politiekorpsen en opleidingen en aan het geschikt maken van de methodiek voor andere sectoren, zoals defensie, techniek en zorg. Op dit moment is Politiecorps Rotterdam bezig de stagemethodiek te introduceren. De FNV is bezig om andere sectoren te interesseren voor de methodiek.

2.1.7. De-radicalisering

De-radicalisering - het keren van radicaliseringsprocessen op individueel niveau - is een belangrijk onderdeel van de radicaliseringsaanpak. Het overheidsbeleid richt zich momenteel op de-radicalisering van moslim- en van rechtsextremisten. Eerste verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het de-radicaliseringsbeleid ligt bij het lokaal bestuur. De Rijksoverheid heeft een faciliterende functie.

Activiteiten die in 2009 hebben plaatsgevonden:

- Gemeenten die een de-radicaliseringsproject willen opzetten, konden en kunnen terecht bij BZK voor inhoudelijke en financiële ondersteuning. Tot nu toe hebben een aantal gemeenten hiervan gebruik gemaakt. Activiteiten lopen uiteen van voorlichting en gesprekken voeren tot intensieve begeleidingstrajecten. De Rijkspartners ondersteunen met kennisontwikkeling, facilitering van expertmeetings en gemeentelijke intervisie om concrete casussen te bespreken.
- Een pilot in Winschoten, gericht op de-radicalisering van rechtsextremistische jongeren, resulteerde in 2009 in een conferentie, een uitgebreid evaluatie-rapport en een handreiking (via Nuansa beschikbaar).
- De kennisontwikkeling op het terrein van de-radicalisering werd versterkt door een onderzoek naar de inzet van rolmodellen bij de-radicalisering van islamitisch extremisten en door een expertmeeting met internationale en nationale deskundigen en Nederlandse lokale uitvoerders. Op de Cities Conference 2009 spraken lokale professionals uit 8 Europese landen in workshops over de-radicalisering van rechts- en islamitisch extremisten.
- Enkele jaren geleden is onder coördinatie van de NCTb het concentratiemodel voor terrorismeverdachten en -veroordeelden ontwikkeld. Voor dit model is gekozen om te voorkomen dat gedetineerden met een terroristische achtergrond medegedetineerden kunnen beïnvloeden met hun radicaal gedachtegoed. Eind 2009 is een begin gemaakt met de evaluatie van dit model. De NCTb is met de Dienst Justitiële Inrichtingen een traject gestart voor de-radicalisering in gevangenis. Hier worden diverse externe deskundigen op het terrein van radicalisering bij betrokken.

2.2. Acties 2010

Preventie: vergroten van de weerbaarheid en binding

Veiligheid begint bij voorkomen, is het adagium van dit Kabinet. Dit geldt ook voor de aanpak van polarisatie en radicalisering. Hierbij gaat het vooral om maatregelen gericht op het vergroten van de weerbaarheid en maatschappelijke binding van individuen en groepen die vatbaar zijn voor polarisatie en radicalisering. Hoewel dit preventiebeleid vooral lokaal plaatsvindt, zijn vanuit het Rijk enkele trajecten geïnitieerd om het lokale beleid te stimuleren en te ondersteunen. Deze trajecten zijn in de voorgaande Operationele Actieplannen uitgebreid beschreven. In 2010 gaat het om voortzetting van de volgende lopende trajecten:

2.2.1. Weerbaarheidstrainingen en peereducatie

Het komende jaar worden de weerbaarheidstrainingen voor jongeren en de trainingen op maat voor en door 'peers' voortgezet en lokaal verstevigd. Tot nu toe zijn de trainingen vooral gericht geweest op moslimjongeren.

Een voorbeeld van een effectieve toegespitste training op lokaal niveau is de weerbaarheidstraining van de Stichting Interculturele participatie en integratie (SIPI). In deze training ontwikkelen moslimjongeren kracht en vaardigheden om de verleidingen van maatschappelijke uitval en radicalisering te weerstaan en samen te leven op basis van wederzijds respect. De training is wetenschappelijk geëvalueerd en levert positieve resultaten op. De training, die is ontwikkeld in opdracht van de gemeente Amsterdam en is uitgevoerd in de deelgemeente Slotervaart, wordt in 2010 ook in andere deelgemeenten van Amsterdam en andere gemeenten uitgerold. Om aan de toegenomen vraag te kunnen voldoen wordt in 2010 een train-de-trainer programma ontwikkeld, waardoor niet alleen de aanpak toegankelijk wordt gemaakt voor andere gemeenten maar ook de kennis wordt overgedragen aan een bredere groep.

2.2.2. Dialoog en Burgerschap

De netwerken sociale cohesie zoals FORUM die de afgelopen jaren heeft ontwikkeld worden in 2010 verder verspreid onder gemeenten. Het einddoel is dat gemeenten zelf in staat zijn om de netwerken te onderhouden en daardoor goed zicht hebben op wat er in de gemeente speelt.

In 2009 is met steun van WWI de website "nieuw wij" ontwikkeld (www.nieuwwij.nl). Op de website staan artikelen discussies, activiteiten die Nederlanders van verschillende afkomst binden en inspireren. Deze website zal in 2010 financieel op eigen benen staan.

De socratische gesprekken (methode waarbij deelnemers gezamenlijk werken aan het antwoord op een vraag) die in 2009 zijn gehouden blijken succesvol bij het verbreden van de blik van de deelnemers. Daarom zal deze methode ook in 2010 worden ingezet.

Bij summerschools die Forum in samenwerking met de Universiteit Leiden heeft georganiseerd worden studenten uitgedaagd om zich te verdiepen in vraagstukken als religie in de publieke ruimte. Er zal door Forum worden bezien of in 2010 ook summerschools gestart kunnen worden voor MBO-studenten.

2.2.3. Stimuleringsmaatregelen Democratische Rechtsstaat

Het eerder genoemde pilotprogramma wordt in 2010 in 10 gemeenten uitgevoerd. De deelnemende gemeenten ontvangen hierbij deskundige begeleiding. Daarnaast worden duizenden scholieren bereikt via enkele landelijke projecten gericht op het vergroten van vaardigheden rondom actief burgerschap en conflicthantering. Verbinding wordt gezocht met andere lopende trajecten, zoals het

project “Fight for your rights” (lessen over grondrechten op scholen), de lessen in het kader van het kerndoel burgerschap en het Huis voor Democratie en Rechtsstaat.

De handreiking Weerwoord is begin 2010 gereed. In een vervolgtraject wordt de handreiking gericht in de praktijk ingezet en worden eventuele aanvullende producten ontwikkeld gericht op specifieke professionele doelgroepen.

2.2.4. Inzet van mentoren en rolmodellen

Naar aanleiding van onder meer het hierboven beschreven onderzoek naar de invloed van rolmodellen bij processen van radicalisering en deradicalisering, zal *Nuansa* gemeenten en andere partners van informatie voorzien over trajecten op het gebied van mentoring. In 2010 worden er bijeenkomsten belegd met gemeenten om ervaringen op dit terrein te delen.

Pro-actie: vergroten van competenties van het lokaal bestuur, professionals en ouders

In 2010 wordt, mede op basis van het hierboven beschreven belevingsonderzoek onder professionals verder gewerkt aan het vervolmaken van het aanbod en verbeteren van de kwaliteit van relevante ‘tools’ op het terrein van polarisatie en radicalisering. Daarnaast wordt het bereik van lopende trainingen en ondersteuningsnetwerken vergroot. In het bijzonder is er aandacht voor de toerusting van en steun aan professionals binnen de eigen organisaties.

Met het oog op het aflopen van het Actieplan in 2011, wordt het komend jaar toegewerkt naar borging van kennis en ondersteuning, bijvoorbeeld via opname in bestaande instellingen (bv. het Nederlands Jeugdinstituut, de centra voor Jeugd & Gezin, de Politieacademie etc.). Hier ligt een grote opgave voor de partners in het veld van onderwijs, jeugd en gezin, politie en justitie.

Lopende trajecten zijn hier:

1. Professionaliseringsaanbod in het onderwijs, jeugdwerk en jeugdzorg, en politie
2. Training van imams en korandocenten
3. Ondersteuning bedrijven en maatschappelijke instellingen

2.2.5. Professionaliseringsaanbod Eerstelijns werkers

In 2010 wordt door het ministerie van OCW een communicatie-traject gestart om het bewustzijn en de ‘sense of urgency’ bij het bevoegd gezag en directies van de onderwijsinstellingen in het primair-, voortgezet- en middelbaar onderwijs op het gebied van veiligheid te stimuleren. In dit traject krijgt het onderwerp polarisatie en radicalisering een duidelijke plek. Uit een – eerder in opdracht van OCW uitgevoerd – onderzoek¹⁰ blijkt namelijk dat er in beginsel voldoende instrumenten zijn voor een structurele aanpak van veiligheid op instellingsniveau. Er is veel aanbod van trainingen op gebied van polarisatie en radicalisering voor onderwijspersoneel in het primair, voortgezet, middelbaar en hoger (beroeps) onderwijs en voor het schoolmaatschappelijk werk. In het communicatietraject worden het bevoegd gezag en de directies er op gewezen beter gebruik te maken van het bestaande aanbod.

Om dit traject te ondersteunen zal de KPC-groep in 2010 een praktisch handboek uitbrengen voor het onderwijspersoneel. In dit handboek zal voornamelijk geadviseerd worden over het herkennen van signalen van radicalisering, en polarisatie, hoe onderwijspersoneel hiermee om kan gaan en, indien nodig, waar zij verdere informatie en trainingen kunnen vinden.

---

¹⁰ *Actieprogramma aanpak agressie en geweld tegen onderwijspersoneel*, Andersson Elffers Felix en het COT/Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Utrecht, 2008.

In samenwerking met HALT Limburg Noord gaat de KPC-groep in 2010 met een aantal scholen in de gemeenten als Sittard-Geleen en Venray een project radicalisering uitvoeren. De focus van dit project ligt op preventie en pro-actie en gaat over het vroegtijdig signaleren van radicalisering en polarisatie. Het accent ligt, door de regionale omstandigheden van Halt Limburg Noord op rechts-radicaal gedrag en de onbekendheid met andere culturen. Aangrijpingspunt is de identiteitsontwikkeling van jongeren en het voorkomen dat jongeren afglijden en zich afkeren van de Nederlandse samenleving en democratische rechtsorde.

Via het Landelijke netwerk van HALT-bureau's zullen de ervaringen worden verspreid.

Een belangrijke doelstelling in 2010 is dat meer gemeenten in de toekomst de school meenemen in hun integrale veiligheidsbeleid. Hiertoe wordt bij de aanvragen door gemeentes voor co-financiering voor projecten op het terrein van polarisatie en radicalisering nadrukkelijk door het Rijk gevraagd naar de betrokkenheid van scholen. Andersom wordt gezorgd voor een goede borging bij gemeentes van initiatieven die scholen zelf ondernemen.

In het onderwijs zelf past de preventie van polarisatie en radicalisering bij het Kerndoel Burgerschap. Het wetsartikel met de opdracht tot bevordering van actief burgerschap en sociale integratie is op 1 februari 2006 in werking getreden. De kerndoelen zijn algemeen geformuleerd zodat instellingen deze kunnen vertalen naar de eigen specifieke situatie.

In het kerndoel Burgerschap staan veel verwijzingen naar polarisatie en radicalisering: direct, zijdelings of in voorwaardelijke sfeer. Voorbeelden hiervan zijn:

- De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen en leert de betekenis voor de samenleving te zien vanuit respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen.
- De leerling leert op hoofdlijnen hoe het Nederlandse politiek bestel als democratie functioneert en leert zien hoe mensen op verschillende manieren bij politieke processen betrokken kunnen zijn.
- De leerling leert actuele spanningen en conflicten in de wereld te plaatsen tegen hun achtergrond en leert daarbij de onderlinge afhankelijkheid in de wereld, het belang van mensenrechten en de betekenis van internationale samenwerking te zien.

Tot slot is het van belang dat er binnen het bredere OCW thema "School en Veiligheid" aandacht is voor interetnische spanningen en conflicten. De in 2009 ontwikkelde tools en een selectie van good practices (bv. vreedzame school/conflict mediation) wordt gericht ingezet op scholen die dit nodig hebben (afgaande op bijv. incidenten gemeld bij de onderwijsinspectie). Het Centrum voor School en Veiligheid zal informatie blijven verzamelen over polarisatie en radicalisering en vragen doorverwijzen naar *Nuansa*. In overleg met de Inspectie van het Onderwijs zal in 2010 nagegaan worden hoe de meldingen over extremisme die daar binnenkomen, worden afgehandeld.

2.2.6. Diversiteit in het jeugdbeleid

In opdracht van het ministerie voor WWI wordt door Pharos in samenwerking met Berenschot een drietal pilots uitgevoerd voor interculturalisatie van de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG's). Dit zal resulteren in een handreiking voor gemeenten via de zogenoemde Gereedschapskist CJG's. Deze pilots krijgen een vervolg in het programma Diversiteit in het Jeugdbeleid. Doel hiervan is om trainingen te ontwikkelen voor medewerkers van gemeenten gericht op interculturalisatie van de CJG's. Aansluiting wordt gevonden bij het Actieplan Professionalisering Jeugdzorg. Hiermee wordt interculturalisatie structureel verankerd in alle CJG's.

Binnen de programmalijn Interculturele Kennis van het programma 'Diversiteit in het jeugdbeleid' wordt een kennissynthese Preventie van radicalisering en polarisatie uitgevoerd door het COT in samenwerking met Forum. Dit thema zal waar mogelijk in de andere onderdelen van het programma worden betrokken, onder andere in het scholingsprogramma binnen de programmalijn Intercultureel Vakmanschap.

In 2010 zal binnen de programmalijn Interculturele Kennis van het programma 'Diversiteit in het jeugdbeleid' een ronde 'Kortlopend onderzoek' worden uitgezet dat gebaseerd is op de onderzoeksagenda die op dit moment ontwikkeld wordt en in 2010 zal worden vastgesteld. Een van de onderzoeken zal betrekking hebben op het thema preventie van radicalisering en polarisatie.

Training voor maatschappelijke dienstverleners en jeugdzorg

Het programma 'Diversiteit in het jeugdbeleid' richt zich op het verbeteren en vergroten van interculturele kennis en vakmanschap in de praktijk. In de programmalijn Intercultureel Vakmanschap staan algemene competenties en scholing van professionals in de jeugdsector centraal. In deze programmalijn wordt een intercultureel competentieprofiel voor de opleidingen in de jeugdsector ontwikkeld. Daarnaast worden alle bestaande interculturele onderdelen in opleidingen en na- en bijscholing geïventariseerd. Op basis hiervan zal in 2010 een uitgebreid scholingsprogramma ontwikkeld en uitgevoerd worden.

BZK, Jeugd & Gezin en WWI bezien hoe met name binnen het jeugdwerk de professionals goed ondersteund kunnen worden bij het signaleren en omgaan met polarisatie en de diverse vormen van radicalisering. Er komt er een coachingsteam van senior (ervaren) jongerenwerkers die collega jongeren(opbouw)werkers adviseren en ondersteunen bij het effectief aanpakken van lokale interetnische spanningen en incidenten.

2.2.7. Ouders en opvoeding

In toenemende mate is aandacht voor de mogelijke rol die de opvoeding speelt bij de ontvankelijkheid van jongeren voor radicalisering en polarisatie. Hoe ontstaan attitudes als versterkt wij/zij denken, utopisch denken, fascinatie met geweld en welke invloed hebben opvoeding en socialisatieprocessen in de vroege jeugd daarop? Om hier meer zicht op te krijgen, wordt in 2010 nader onderzoek uitgevoerd naar de rol van opvoeding bij polarisatie en radicalisering. Daarnaast wordt bezien in hoeverre lopende lokale projecten op het gebied van opvoedingsondersteuning ook succesvol zijn voor deze problematiek. Zo nodig, worden aanvullende methodieken ontwikkeld.

Ouders en familieleden die merken dat een jongere in hun omgeving radicaliseert, worden hierbij door deskundigen begeleid. Zo mogelijk, worden de ouders en familieleden betrokken in eventuele de-radicaliseringstrajecten.

2.2.8. Imams en Korandocenten

De training die in samenwerking met de Universiteit van Leiden is ontwikkeld (zie 2.1.2) heeft laten zien dat er behoefte is aan een verdere uitrol onder moslimgemeenschappen. Dit zal in 2010 vorm gegeven worden.

Repressie: isoleren, indammen en keren van polarisatie en radicalisering

Het sluitstuk van de aanpak van polarisatie en radicalisering ligt bij het handhaven van de wet. De daadwerkelijke handhaving is een taak voor politie en justitie. Vanuit het Actieplan Polarisation en Radicalisering worden de ketenpartners die betrokken zijn bij de repressieve aanpak zo goed mogelijk ondersteund. (Doorlopende) activiteiten in 2010 zijn ondermeer:

- Blijvende aandacht voor trainingen van professionals van politie, reclassering en reguliere penitentiaire inrichtingen om signalen van radicalisering vroegtijdig te herkennen en daar adequaat op te reageren.
- Waar nodig belemmeringen wegnemen bij het oppakken van *daders* van extremistische activiteiten (bv. stimuleren van eenduidige politie-registratie).

Bij het indammen van radicalisering richt de aandacht van de overheid ook op het tegengaan van het gebruik van internet voor radicale doeleinden. Het Openbaar Ministerie, KLPD, AIVD en de NCTb zijn allen hierin actief. Voorbeelden hiervan zijn de projecten op het terrein van monitoring en surveillance op het internet, het meldpunt cybercrime en het *Notice and Take Down* protocol.

2.2.9. Ondersteuning bij de-radicalisering

In 2010 worden de activiteiten uit 2009 op het terrein van de-radicalisering voortgezet en worden de volgende activiteiten ondernomen:

- Gemeenten die een de-radicaliseringsproject willen opzetten, kunnen ook in 2010 terecht bij BZK voor financiële ondersteuning. De Rijkspartners ondersteunen verder met (internationale) kennisontwikkeling, facilitering van expertmeetings en gemeentelijke intervisie om concrete casussen te bespreken. Om gemeenten te ondersteunen in de ontwikkeling en uitvoering van de-radicaliseringstrajecten (intensieve individuele trajecten) van jongeren die dreigen door te radicaliseren naar het gebruik van geweld, wordt er een netwerk van specialisten opgezet.
- In aansluiting op de pilot die in 2009 in Winschoten plaatsvond, hebben een aantal gemeenten in de noordelijke provincies te kennen gegeven deze aanpak in 2010 te willen overnemen. Bezien wordt hoe de handreiking uit te breiden zodat het ook handvatten biedt voor de-radicalisering van radicale moslims.
- De in 2009 gestarte evaluatie van het concentratiemodel voor terrorismeverdachten en -veroordeelden en het traject dat de NCTb met de Dienst Justitiële Inrichtingen is gestart voor de-radicalisering in gevangenen worden uitgevoerd.
- De behoefte onder gemeenten aan (kennis)ondersteuning bij de opvang van ex-gedetineerden die in een radicaliseringsproces verkeren of daar bijzonder vatbaar voor zijn, wordt inzichtelijk gemaakt. Waar nodig wordt in deze behoefte voorzien.

2.3 Dierenrechtenextremisme en Asielgerelateerd Linksextremisme.

Partijen betrokken bij de aanpak van dierenrechtenextremisme: BZK, Jus, VWS, OCW, LNV, EZ, NCTb, AIVD, OM, KLPD

Voortgang 2009

Vanwege de toename van de intensiteit van illegale activiteiten op het terrein van dierenrechten in 2008, is in 2009 op nationaal niveau grote inzet gepleegd op de intensivering van de landelijke aanpak van dierenrechtenextremisme. De intensivering van de landelijke aanpak van dierenrechtenextremisme liep via verschillende sporen:

- Strafrechtelijke opsporing en vervolging:

In 2009 heeft dierenrechtenextremisme intensieve aandacht gekregen van de politie en het Openbaar Ministerie. Bij de Nationale Recherche is capaciteit vrijgemaakt voor de opsporing van dierenrechtenextremisten. Dit heeft inmiddels geresulteerd in meerdere aanhoudingen. In verband met een nertsbenbevrijdingsactie in Stavenisse in maart van dit jaar zijn drie personen aangehouden, waarvan er twee verder vervolgd worden. Naar verwachting vindt de

strafzaak in 2010 plaats. In oktober 2009 is tijdens een nertsensbevrijdingsactie in het Gelderse Barchem op heterdaad een dierenrechtenextremist aangehouden. Kort daarop in deze zelfde zaak een tweede verdachte aangehouden. Middels een brief van de voorzitter van het College van Procureurs-Generaal aan alle arrondissementen en een brief van de korpschef van het KLPD aan alle korpschefs van de regiokorpsen van politie, is aandacht gevraagd voor dit fenomeen. Tijdens een Algemeen Overleg op 8 april 2009 heeft de minister van BZK de Tweede Kamer toegezegd bij de regionale politiekorpsen na te vragen of de Mobiele Eenheid tijdens dierenrechtendemonstraties in 2009 is ingezet. Hieruit is gebleken dat in de periode van januari tot en met 15 september 2009 slechts éénmaal twee ME'ers (verkenner) zijn ingezet. Dit was bij een aangekondigde demonstratie van dierenrechtenactivisten op 8 mei te Groningen. Hiermee is voldaan aan de toezegging die aan de Kamer is gedaan.

- Bestuurlijke aanpak:

Het Rijk heeft in 2009 aan gemeenten, bedrijven en (kennis-)instellingen inzicht gegeven in het fenomeen dierenrechtenextremisme en de ontwikkelingen. Hierbij is ook ingegaan op de modus operandi. Deze informatie werd via twee brochures voor enerzijds gemeenten en anderzijds (kennis-)instellingen en bedrijven bekend gemaakt. In de brochures wordt de verantwoordelijkheidsverdeling tussen de betrokken partijen beschreven. Gemeenten worden actief geïnformeerd over de (wettelijke) bevoegdheden die zij in kunnen zetten en hoe ze effectief invulling kunnen geven aan een lik op stuk beleid. Daarnaast worden bedrijven en (kennis-)instellingen in hun brochure geïnformeerd over wat zij zelf kunnen doen. Ook hebben er diverse voorlichtingsbijeenkomsten voor gemeenten, bedrijven en (kennis-)instellingen plaatsgevonden. De positieve respons op de brochure en de voorlichtingsbijeenkomsten maakt duidelijk dat deze in een behoefte voorzien. Daarnaast heeft de NCTb een awarenessmodule ontwikkeld om het veiligheidsbewustzijn onder medewerkers van bedrijven die vallen onder het Alerteringssysteem Terrorismebestrijding (ATb-bedrijven) en CBRN-instellingen te vergroten. Deze module zal waar mogelijk ook ingezet worden in het kader van dierenrechtenextremisme.

- Rol AIVD:

De AIVD heeft in 2009 de nota 'Dierenrechtenextremisme in Nederland, gefragmenteerd maar groeiende' uitgebracht. Daarin worden de belangrijkste trends en ontwikkelingen beschreven. De AIVD doet continue onderzoek naar dit fenomeen vanwege de potentiële dreiging voor de democratische rechtsorde. Dit onderzoek is erop gericht ongekende dreigingen zichtbaar te maken. Het onderzoek kan resulteren in ambtsberichten aan het OM, op basis waarvan een strafrechtelijk onderzoek gestart kan worden. Daarnaast heeft de AIVD, middels medewerking aan voorlichtingsbijeenkomsten, gezorgd voor kennisverspreiding aan bedrijven en (kennis-)instellingen over de ontwikkelingen en trends van dierenrechtenextremisme. Tevens informeert de AIVD de politie en de lokale overheden over te verwachten acties, opdat tijdig passende maatregelen getroffen kunnen worden.

- Bewaken en beveiligen:

Binnen het OM zijn in 2009 in concrete gevallen afspraken gemaakt over de coördinatie van maatregelen tussen regio's. Wanneer sprake is van een incident door dierenrechtenextremisten dat uitstralingseffecten heeft naar andere regio's, neemt één van de betrokken hoofdofficieren de verantwoordelijkheid voor de coördinatie van de (beveiligings)maatregelen op zich. Vaak is dit de hoofdofficier van het arrondissement waar het incident plaats heeft gevonden of waar de meeste bedreigde subjecten woonachtig zijn. Hiermee wordt gegarandeerd dat de betrokken regio's een vergelijkbaar pakket aan maatregelen treffen. Parallel hieraan vindt informatiecoördinatie plaats binnen de politie. Het College van procureurs-generaal wordt geïnformeerd over deze coördinatieafspraken.

- Communicatie, kennis, informatie en bewustwording:
Het Kabinet heeft zich publiekelijk scherp uitgesproken tegen dierenrechtenextremisme. Een van de doelen daarbij was om slachtoffers een hart onder de riem te steken en te laten zien dat de extremisten geïsoleerd staan. Daarbij heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties ook legale dierenrechtenorganisaties opgeroepen om het dierenrechtenextremisme te veroordelen. Er ontstond daarbij een beeld dat het zou gaan om een al vastgestelde tekst die door BZK eenzijdig zou worden voorgelegd aan deze organisaties. In het Algemeen Overleg van 8 april 2009 heeft u reeds kunnen horen dat het in werkelijkheid ging om het samen met reguliere organisaties zoeken naar manieren om extremisten meer te isoleren. Juist ook omdat reguliere dierenwelzijns en-rechtenorganisaties aangeven in de beeldvorming last te hebben van de acties van dierenrechtenextremisten.

Uit contacten met deze organisaties bleek de wens te bestaan om zelf initiatieven te kunnen nemen onafhankelijk van het Kabinet. Inmiddels heeft een organisatie dit ook omgezet in een concrete actie. Wakker Dier heeft in oktober 2009 het plan 'Verantwoord actievoeren' aan de minister van BZK aangeboden. In dat plan maakt de organisatie duidelijk dat zij illegale acties niet accepteert en kondigt zij concrete maatregelen aan om de organisatie te vrijwaren van inmenging van extremisten. Hiermee maakt Wakker Dier duidelijk dat je geen respect kan eisen voor dieren als je zelf geen respect toont voor anderen. Het plan is inmiddels beschikbaar via www.nuansa.nl en kan daarmee als voorbeeld en inspiratie dienen voor andere organisaties. Hiermee is voldaan aan de toezegging die aan de Kamer is gedaan.

Zoals toegezegd aan uw Kamer tijdens het Algemeen Overleg van 8 april 2009 heeft de minister van BZK aandacht gevraagd bij haar collega van VWS voor openheid over dierproeven.

- Internationale samenwerking:
De samenwerking met het Verenigd Koninkrijk is in 2009 geïntensiveerd. Dit is ook van belang gezien de internationale uitwisseling die er onder de dierenrechtenextremisten plaatsvindt. Voor internationale uitwisseling van ervaringen met de aanpak van dierenrechtenextremisme wordt gebruik gemaakt van het liaisonnetwerk waaronder de Britse liaison die gestationeerd is bij het KLPD. Uiteraard wordt continue gebruik gemaakt van het Interpol- en Europol-netwerk.

Er zijn, naast de hiervoor genoemde toezeggingen, nog twee toezeggingen gedaan in het Algemeen overleg van 8 april 2009:

Toezegging m.b.t. wetenschappelijk onderzoek

Tijdens het Algemeen overleg van 8 april 2009 heeft de minister van BZK uw Kamer ook toegezegd dat zij wil nagaan in hoeverre er wetenschappelijk onderzoek is verricht naar dierenrechtenextremisme. Uit deze inventarisatie is naar voren gekomen dat er in Nederland nauwelijks wetenschappelijk onderzoek is verricht. Uitzonderingen hierop vormen het onderzoek 'Mens en Dier. Verbonden Sinds de Zesde Dag' van Dr. Kluwer en 'Waarom jongeren radicaliseren en sympathie krijgen voor terrorisme: Onrechtvaardigheid, onzekerheid en bedreigde groepen', van prof. Dr. van den Bos, drs. Loseman en dr. Doosje.

Hieronder wordt aangegeven wat in 2010 aan wetenschappelijk onderzoek zal worden uitgezet op dit terrein.

Hiermee is voldaan aan de toezegging die aan de Kamer is gedaan op het terrein van wetenschappelijk onderzoek.

Toezegging m.b.t. vergunningen bij collectes

Daarnaast heeft de minister van BZK tijdens het Algemeen overleg met uw Kamer op 8 april 2009 toegezegd u te informeren over de uitkomsten van het overleg met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) over de verlening van vergunningen voor collectes en de daarbij te hanteren criteria. Dit kwam voort uit de constatering van de AIVD dat groeperingen van dierenrechtenextremisten zeer regelmatig collecteren voor de financiering van acties.

De model-Algemene plaatselijke verordening (APV) van de VNG verbiedt het (anders dan in besloten kring) zonder vergunning van het college van burgemeester en wethouders inzamelen van geld of goederen. Er zijn in de praktijk twee categorieën collectevergunningen, te weten de eenmalige incidentele vergunning en de vergunning voor onbepaalde tijd. Deze laatste, ook wel doorlopende vergunning genoemd, wordt verleend aan grote landelijk collecterende fondsen die voorkomen op het collecterooster van de Stichting Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF). Deze instellingen hebben zich aangesloten bij de Stichting Collecteplan en zijn in beginsel gebonden aan de periode die hen ingevolge dit rooster is toebedeeld. Deze organisaties beschikken alle over het CBF-keur, hetgeen betekent dat de gemeenten niet zelf een toets op de financiën hoeven uit te voeren. Het collecterooster voorziet ook in "vrije" perioden, die beschikbaar zijn voor andere niet op het collecterooster geplaatste al dan niet bij het CBF aangemelde instellingen waaraan incidentele vergunningen worden verleend. Een incidentele vergunningaanvraag van een organisatie die weliswaar niet behoort tot de Collecteplaninstellingen maar wel is beoordeeld door het CBF kan uiteraard worden getoetst bij het CBF. Het betreft dan voornamelijk de instellingen die een eenmalige inzameling willen houden of de kleinere, meer lokaal georiënteerde, organisaties die beschikken over de Verklaring van geen bezwaar of het CBF-certificaat. Of een organisatie daarover beschikt kan worden geverifieerd op de website van het CBF. Zeker waar het instellingen betreft die niet slechts lokaal actief zijn, is het raadzaam om advies aan het CBF te vragen. Bij vergunningaanvragen door instellingen die niet zijn beoordeeld door het CBF kunnen gemeenten met behulp van de criteria die het CBF hanteert zelf onderzoek verrichten. Indien een gemeente redenen heeft om aan te nemen dat sprake is van een niet-bonafide instelling, kan een vergunning worden geweigerd.

Collectevergunningen worden steeds onder het stellen van voorwaarden verleend. De voorwaarden bij incidentele vergunningen zijn grotendeels gelijk aan die bij doorlopende vergunningen. Enkele voorwaarden zien op een betrouwbaar verloop van de collecte (afgesloten bus, gewaarmerkt legitimatiebewijs van collectant, jegens de gemeente verantwoording afleggen over het opgehaalde bedrag). De instellingen die zijn aangesloten bij de Stichting Collecteplan hebben zich gecommitteerd aan het Collecteprotocol dat in overleg met het CBF is opgesteld om frauderisico's bij collectes te verminderen.

Overtreding van de verbodsbepaling of van aan een vergunning verbonden voorschriften is in de APV strafbaar gesteld.

De bepaling in de model-APV en het model van een doorlopende vergunning zijn ruimschoots toegelicht, maar in de toelichting wordt tot dusver geen aandacht geschonken aan het voorkómen van onwenselijke situaties als hier aan de orde. De VNG heeft toegezegd haar leden erop te wijzen dat de AIVD heeft geconstateerd dat groeperingen van dierenrechtenextremisten zeer regelmatig collecteren in bijvoorbeeld winkelcentra waarbij wordt getracht de goedgeefsheid van het publiek te bevorderen door het laten zien van shockerende foto's. Zij zal de gemeenten daarbij vragen bedacht te zijn op het mogelijk extremistische karakter van activiteiten van vergunningaanvragende organisaties op het gebied van bescherming of rechten van dieren. Het belang van het bij het CBF vragen van advies wordt benadrukt.

Illegale collectes

Zowel bij de VNG als bij het CBF is niet bekend dat groeperingen van dierenrechtenextremisten met een inzamelingsvergunning collecteren in winkelcentra. Zij wijzen op de mogelijkheid dat deze collectes zonder vergunning van de gemeente, dus illegaal, plaatsvinden. Een oplossing dient in dit geval gezocht te worden in handhaving. De VNG zal op haar signalerings-website aandacht van haar leden hiervoor vragen en de toelichting in de model-APV zal op dit punt worden uitgebreid. Het CBF is gevraagd op dit punt extra alert te zijn en aan dit vraagstuk aandacht te besteden in zijn communicatie met gemeenten. Daarnaast zal het ministerie van BZK tijdens de voorlichtingsbijeenkomsten voor gemeenten aandacht vragen voor het belang van handhaving bij illegale collectes.

Hiermee is voldaan aan de toezegging die aan de Kamer is gedaan op het terrein van collectes.

Acties 2010

In 2010 wordt de geïntensiveerde aanpak van dierenrechtenextremisme gecontinueerd: partners bij justitie en politie en de AIVD blijven hun rol hierin vervullen en gemeenten, bedrijven en (kennis)instellingen krijgen gerichte ondersteuning. Bijvoorbeeld in de vorm van voorlichtingsbijeenkomsten of deelname aan het security awarenesstraject van de NCTb. Het ministerie van BZK zal in samenwerking met de betrokken partners een internationale conferentie organiseren en er zal conform de toezegging van de minister tijdens het Algemeen Overleg van 8 april 2009 (internationaal vergelijkend) wetenschappelijk onderzoek worden verricht naar dierenrechtenextremisme.

De aanpak van asielgerelateerd extremisme volgt dezelfde lijnen als de aanpak van dierenrechtenextremisme. In 2010 komt er een brochure over voor gemeenten, bedrijfsleven en instellingen met daarin informatie over het fenomeen, handelingsperspectief voor de slachtoffers en informatie over wat men van de overheid kan verwachten. Naast de brochure komen er informatiebijeenkomsten voor betrokken branches waarin de informatie uit de brochure zal worden toegelicht. Aan Justitie en Politie wordt extra alertheid gevraagd voor meldingen die kunnen samenhangen met asielgerelateerd linksextremisme.

2.4. Onderzoek

Partners m.n. BZK, NCTb, WWI en J&G

In 2009 werden twee onderzoeken gepubliceerd over radicalisering en terrorisme die in opdracht van de NCTb werden gefinancierd. Van der Pligt en Koomen onderzochten de achtergronden en determinanten van radicalisering en terrorisme.¹¹ Ze stelden een model op dat aan de relevante factoren structuur geeft. In het model zijn verschillende categorieën van factoren opgenomen. Ten eerste achtergrondfactoren, zoals maatschappelijke achterstelling, discriminatie, en isolatie en marginalisering. Deze factoren worden als dreiging ervaren. Ten tweede culturele waarden en opvattingen, zoals die over eer en hiërarchie, evenals het sociale klimaat waarin groepen verkeren. Ten derde spelen katalyserende gebeurtenissen een rol, zoals geweld tegen de familie van een betrokkene. Ten slotte zijn achtergrondkenmerken van individuen van invloed, zoals leeftijd en geslacht, maar ook persoonlijkheid. (Beleefde) dreigingen kunnen leiden tot onzekerheid en het besef van onrecht, evenals daarmee verbonden emoties zoals angst, boosheid, minachting en afkeer. Bovendien versterkt beleefde dreiging het groepsgevoel, en het gevoel van afstand tot de groep die als verantwoordelijk voor de dreiging wordt gezien.

Ook Van den Bos, Loseman en Doosje bestudeerden de factoren die kunnen leiden tot radicalisering en terrorisme.¹² Zij legden de nadruk op sociaal-psychologische factoren en testen de validiteit van hun model middels empirisch onderzoek. In hun model staat beleefde onrechtvaardigheid centraal. In combinatie met ervaren groepsdreiging en onzekerheid kan het leiden tot gevoelens van angst en van boosheid. Is angst de dominante reactie, dan kan isolatie en terugtrekking uit de samenleving het gevolg zijn. Boosheid daarentegen kan leiden tot kwetsend of gewelddadig handelen.

Rijk en gemeenten werken momenteel samen met wetenschappers aan een afgestemde onderzoeksagenda op het terrein van polarisatie en radicalisering. Een eerste inventarisatie is gereed, de agenda zelf volgt begin volgend jaar.

Vanuit het Rijk worden in 2010 de volgende onderzoeken uitgevoerd:

- Vatbaarheid radicalisering onder kleinere etnische groepen
- Kennissynthese gericht op de mogelijkheden voor preventie van polarisatie en radicalisering onder migrantenjeugd door professionals in de jeugdsector
- Onderzoek naar de mogelijke aanwezigheid in Nederland van sharierechtbanken. Het gaat daarbij om het oplossen van geschillen op basis van islamitische wetgeving. In het onderzoek wordt ook gekeken naar sharierechtspraak op internet.
- Internationaal literatuuronderzoek naar aanpakken dierenrechtenextremisme in andere landen;
- Sociaal wetenschappelijk onderzoek naar het radicaliseringsproces bij dierenrechtenextremisme en asielgerelateerd extremisme;
- Internationaal literatuuronderzoek naar verschillende internationale deradicaliserings-aanpakken;
- Evaluatie van lopende projecten waarvoor uitkeringen en subsidies vanuit het Rijk zijn verleend.
- Invloed van media op beleving burgers (voortbouwen op studie naar perceptie van overlast en verloedering);
- Opvoedingsvraagstukken in relatie tot polarisatie en radicalisering (literatuuroverzicht)

Informatie over onderzoeken is te vinden bij de onderzoeksbank van het Centrum voor Terrorismen en Contra-terrorisme (zie de www.campusdenhaag.nl en ook via www.nuansa.nl). De onderzoeksbank is in eerste instantie bedoeld voor wetenschappers. Ook op de site van *Nuansa* zelf is een groot aantal onderzoeken te vinden.

---

¹¹ J. van der Pligt en W. Koomen, *Achtergronden en determinanten van radicalisering en terrorisme* (Den Haag 2009).

¹² K. van den Bos, A. Loseman en B. Doosje, *Waarom jongeren radicaliseren en sympathie krijgen voor terrorisme. Onrechtvaardigheid, onzekerheid en bedreigde groepen* (Den Haag 2009).

SPOOR 3: INTERNATIONALE SAMENWERKING EN BUITENLANDS BELEID

Partners: BZK, WWI en NCTb, ieder vanuit hun eigen perspectief (veiligheid, integratie, terrorismebestrijding), in nauwe samenwerking met BuZa.

3.1 Voortgang 2009

In 2009 is de internationale uitwisseling en samenwerking vooral gericht op de lokale professionals zelf. Zij kregen de kans hun ervaringen met de lokale aanpak van polarisatie en radicalisering met elkaar te bespreken op diverse conferenties (trilaterale ministersconferentie in Berlijn (NL, VK, DU), twee bijeenkomsten van het European Policy Planners network (over crisiscommunicatie en over het betrekken van de lokale gemeenschap bij de aanpak), een expertmeeting over de-radicalisering in Den Haag en werkbijeenkomsten in Algerije, Washington, Londen en Amsterdam. In april 2009 organiseerde BuZa een regionale publieksdiplomatie-conferentie in Caïro.

Op 28 en 29 oktober 2009 vond de *Cities Conference on Polarisation and Radicalisation* plaats in Amsterdam, met gasten uit 8 Europese landen. Lokale professionals en beleidsmakers uit 8 Europese landen bespraken de lokale aanpak van polarisatie en radicalisering te bespreken. Met deze conferentie is een netwerk van lokale partners gevormd voor verdere Europese samenwerking op het gebied van polarisatie en radicalisering. De Cities Conference 2009 wordt als best practice genoemd in het gewijzigd Actieplan Radicalisering en Recruitering van de Europese Unie dat in 2009 is aangenomen door de Europese Raad.

3.2 Acties 2010

In 2010 zetten de Rijkspartners de invulling van bilaterale en multilaterale verplichtingen voort, langs de lijnen beschreven in het Operationeel Actieplan 2008. Het gaat dan om bevorderen van internationaal onderzoek en kennisuitwisselingen, technische assistentie ter bestrijding terrorisme/radicalisering, dialoog tussen culturen en samenlevingen en het volgen/analyseren/verspreiden van informatie over internationale ontwikkelingen.

Er zijn enkele bijzondere accenten in 2010:

- In de Nederlandse bijdrage aan het Stockholmprogramma van de Europese Unie is de nadruk gelegd op het vormen van een Europees netwerk van lokale professionals en op het ontwikkelen van een effectieve internationale uitwisselingsstructuur voor lokale praktijken voor het tegengaan van radicalisering. Nederland zal hier zich ook in 2010 voor inzetten.
- In 2010 zal Nederland zich blijven inspannen, o.m. door de inzet van publieksdiplomatie-middelen, voor een goed begrip van en positieve beeldvorming over Nederland, o.a. in de Arabische wereld.
- De 7 landen van de European Policy Planners Network hebben een gezamenlijk aanvraag ingediend voor EU-financiering t.b.v. het structureel loggen, evalueren en uitwisselen van veelbelovende praktijken.
- In opvolging van het in 2009 gehouden seminar met Algerije m.b.t. het tegengaan van radicalisering, zal de bilaterale samenwerking met Algerije worden voortgezet. Voortzetting van de samenwerking op dit gebied geldt ook voor Marokko.

TOT SLOT

In 2010 wordt voortgebouwd op de activiteiten uit 2008 en 2009. Successen in de aanpak worden verzilverd en uitgebreid; leerpunten uit opgedane ervaringen en voortschrijdend inzicht worden benut om de aanpak waar nodig te verbeteren.

De maatschappelijke tegenstellingen en radicaliseringsproblematiek in Nederland vragen om blijvende aandacht van bestuur en professionals. Voor een belangrijk deel gaat het hier om voortzetting en waar nodig intensivering van het reeds lopende beleid in het kader van het Actieplan Polarisatie en Radicalisering op hierboven beschreven lokale, nationale en internationale sporen.

Recente ontwikkelingen vormen het komende jaar, naast de doorlopende plannen, ook aanleiding voor enkele nieuwe accenten. Zo komt er in 2010 een versterkte focus op polarisatie, een genuanceerde benadering van het salafisme, meer nadruk op de ondersteuning van gemeenten bij de aanpak van de openbare orde-problematiek waar mogelijk rechts-radicalen jongeren bij zijn betrokken en nieuwe aandacht voor linksextremisme.

Het Actieplan Polarisatie en Radicalisering kent, zoals hierboven is betoogd, een zekere fasering. In 2007 is het Actieplan ontwikkeld, om het nationaal en lokaal bestuur een impuls te geven op dit toen nieuwe beleidsterrein. Hiertoe hebben de Rijkspartners in 2008 de fundamenten gelegd, vooral met de financiële en inhoudelijke steun aan gemeenten via de decentralisatie-uitkeringen en het Kennis- en Adviescentrum *Nuansa*. In 2009 is op deze basis verder gebouwd aan de ontwikkeling van kennis, de evaluatie en gerichte verspreiding van goede en veelbelovende praktijken en de ontwikkelingen van noodzakelijke instrumenten en trainingen.

In 2010 moet die inhaalslag in belangrijke mate gerealiseerd zijn: de kennisontwikkeling wordt nog beter op orde gemaakt, net als het aanbod van trainingen en advies, handboeken, instrumenten en andere 'tools'. Tegelijkertijd richten de betrokken departementen, samen met de gemeenten en beroepsinstanties de ogen op de mogelijkheden om deze kennis en instrumenten op een effectieve manier te borgen. Immers, wanneer het Actieplan na 2011 ten einde komt, is het belangrijk dat Rijk, gemeenten en professionals op de gelegde basis verder kunnen gaan met ontwikkeling en uitvoering van beleid op dit belangrijke terrein.

Bijlage: overzicht tijdelijke subsidieregeling 2009 en decentralisatieuitkering 2009

Tijdelijke subsidieregeling 2009		
<i>Subsidies doorlopend uit 2008</i>		
- Nederlands Jeugd Instituut	Moslim Youth Project	€ 4.000
- Stichting Forum voor Democratische ontwikkeling	Jongeren en democratie "fight for your rights"	€ 19.992
- Critical Mass	Unmasking the dynamics conflict	€ 22.000
- Stichting Ramadanfestival	Ramadanfestival 2008	€ 10.000
		€ 55.992
<i>Subsidies 2009</i>		
- Critical Mass	Inbox 2009	€ 107.200
- Osmose	Draagvlak creëren Gelderse (boven) lokale aanpak	€ 33.280
- Verweij Jonker	Professionalisering preventie Polarisatie en radicalisering	€ 144.560
- Instituut voor Publiek en Politiek	Proeftuin De Haagsche tribune: samen in actie	€ 39.856
- Tumba	Verkennd onderzoek xenofobe uitingen in Friesland	€ 14.800
- Stichting Forum voor Democratische ontwikkeling	Jongeren en democratie "fight for your rights" vervolg	€ 76.960
- CMO	Aanpak polarisatie en radicalisering Groningen	€ 26.131
- SIPI	DIAMANT ontwikkeling van de train-de-trainer opleiding Identiteitsontwikkeling & weerbaarheid	€ 272.250
- Halt	Preventie en pro-actie van rechts-radicalisme en onbekendheid met andere culturen in Limburg Noord en Zuid	€ 124.855
- Critical Mass	Inbox 2010	€ 76.725
		€ 916.617
Totaal		€ 972.609

Decentralisatie-uitkering 2009		
<i>Uitkering doorlopend uit 2008</i>		
- Amsterdam	Aanpak A'dam tegen radicalisering	€ 678.000
- Bergen op Zoom	Aanpak van polarisatie	€ 100.000
- Helmond	Allochtone jongeren in detentie en Shouf Kedemk	€ 362.000
- Stadskanaal	Plan van aanpak P&R	€ 50.000
- Weert	Actieplan Weer(t) weerbaar	€ 55.500
- Zoetermeer	Plan van aanpak tegengaan problematiek extreem rechtse jongeren	€ 26.500
		€ 1.272.000
<i>Uitkering 2009 (59 gemeenten)</i>		
- Alkmaar (namens 26 gemeenten)	Verkennd onderzoek	€ 115.000
- Amsterdam Oud-Zuid	Democratische ontwikkeling VMBO-leerlingen	€ 25.000
- Apeldoorn	Vóór burgerschap en tegen polarisatie en radicalisering	€ 79.750
- Breda (namens 6 gemeenten)	Plan van aanpak Afslag centrum	€ 56.800
- Ede	Onderzoek naar cultuurgerelateerde denkbeelden en gedragsuitingen	€ 39.400
- Gouda	Plan van aanpak Kennen en gekend worden	€ 505.000
- Heemskerk (namens 10 gemeenten)	Verkennd onderzoek	€ 66.617
- Rotterdam	- Professionalisering van onderwijskundige medewerkers - Verkennd onderzoek linksextremisme/activisme en dierenrechtenextremisme	€ 82.138
- Utrecht	Plan van aanpak Preventie polarisatie en radicalisering	€ 708.000
- Waalwijk (namens 10 gemeenten)	Verkennd onderzoek	€ 23.000
- Zoetermeer	Deskundigheidsbevordering voor jeugdpartners	€ 10.200
		€ 1.710.905
Totaal		€ 2.982.905

